

PARLAMENTODA TÜRK KADINININ SİYASAL TEMSİL TARİHİ (1935-1980)

THE HISTORY OF POLITICAL REPRESENTATION OF TURKISH WOMEN IN THE PARLIAMENT (1935-1980)

Derya ÇİNİ ŞİMŞEK*

ÖZ: Dünya nüfusunun ve seçmenin yarısını kadınlar oluşturmaktayken, dünyanın birçok ülkesinin siyasi kurumlarda yeterince temsil edilmemekte ve bu da eşitlik problemini doğurmaktadır. Gerçek bir demokrasiden söz edilebilmesi ve toplumsal gelişimin sağlanabilmesi adına kadınların siyasi temsil ve karar alma süreçlerinde erkeklerle eşit bir şekilde etkin katılımı hayati öneme sahiptir. Kadınların erkeklerle eşit sosyal ve siyasi hakları kazanma süreci 19. yüzyılın sonlarında yoğunlaşmıştır. Türk toplumunda kadın hakları konusunda ilk hareketlenme 1839 Tanzimat Fermanı ile olmuş, yenileşme hareketlerine girişen Osmanlı Devleti'nde kadınlara bazı haklar verilse de Türk kadınına hak ettiği sosyal ve siyasi hakların Cumhuriyet'in ilk yıllarında verildiği görülmektedir. 1930 tarihinde Belediye, 1933 tarihinde köy muhtar ve heyetlerine seçilme hakkı tanınan kadınlara; milletvekili seçme ve seçilme hakkı 5 Aralık 1934 tarihinde verilmiştir. 1935 tarihinde yapılan seçimlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil yetkisini kazanan kadınların parlamentoda erkek milletvekillerine göre temsil oranı %4,5 iken, 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar geçen 45 yıllık süre içerisinde bu oranda yükselme olmamış hatta altında kalmıştır. Çalışmada, 1935'ten 1980 tarihine kadar parlamentoda kadınların siyasi temsil serüveni, dönemin siyasi ortamı esas alınarak ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Parlamento, siyasi haklar, demokrasi, kadın, siyasi temsil.

ABSTRACT: While women constitute half of the world's population and electorate, many countries of the world are not adequately represented in political institutions and this creates the problem of equality. In order to talk about a real democracy and to ensure social development, the active participation of women in political representation and decision-making processes, on an equal basis with men, is of vital importance. The process of women gaining equal social and political rights with men intensified in the late 19th century. The first movement on women's rights in Turkish society was with the Tanzimat Edict of 1839, and although some rights were given to women in the Ottoman Empire, which engaged in innovation movements, it is seen that Turkish women were given the social and political rights they deserved in the first years of the Republic. Women who were granted the right to be elected to the Municipality in 1930 and to the village headman and committees in 1933; The right to elect and be elected as a deputy was given on 5 December 1934. While the representation rate of women, who won the power of representation in the Turkish Grand National Assembly in the 1935 elections,

* Doç. Dr. – Başkent Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü / Ankara - dsimsek@baskent.edu.tr (Orcid: 0000-0002-0678-5801)

compared to male deputies in the parliament, was 4.5%, there was no such increase in the 45-year period until the September 12, 1980 coup, even below it. In the study, the adventure of women's political representation in the parliament from 1935 to 1980 will be presented on the basis of the political environment of the period.

Keywords: *Parliament, political rights, democracy, women, political representation.*

1. Giriş

İnsanı hürleştirerek, benliğini, kimliğini ve cemiyet içerisindeki yerini özgür irade tespit etme fırsatı olarak geniş şekilde ifade edilen Demokrasinin bugün; eşitlikçi, bireysel, bağımsız inanç ve görüşü içerdiği şekliyle ilk kez ortaya çıkışı 18. Asra dayanır. Bu yüzyılda çağdaş orta sınıfın yeni çehre kazanmasına, devlet gücünün tohum ve bireyin ve akılcılığın dine olduğu kadar topluma egemen olmasına denk düşer (Karpas, 2010: 9-10). Demokratik yönetimin temel ilkesi ve genel amacı olan siyasal katılım da çağdaş sanayileşmiş bir toplum şeklinin demokratik bir işaretidir (Kapani, 2006: 144). Bir siyasi partiye oyunu verme, bir partinin simgesine reaksiyon gösterme şeklinde kendisini gösteren siyasal katılım aynı zamanda bütün gücünü tecrübeli bir siyasetçi olarak mesai ayırmayı veya hükümet üyesi olabilmeyi de içeren politik eylemler bütünüdür (Tokgöz, 1979: 16). Bu aynı zamanda toplum üyesi kişilerin siyasal sistem karşısında tutumlarını, durumlarını ve davranışlarını tespit eden bir kavramdır (Kapani, 2006: 144). Katılma ile demokrasi kavramları arasında kurulan ayniyet, katılmanın millet seviyesinde yayılması ve bu durumun esasında toplumu meydana getiren cinsiyetler arasında hukuksal açıdan denklik prensiplerinin bulunmasından kaynaklanmaktadır (Uysal, 1984: 65).

Demokrasiye meşruiyet olgusu kazandıran “temsil kavramı” da farklı anlam ve işleviyle günümüzde tanımlanması oldukça güç bir kavramdır. Fransızca “Repraesentare”, İngilizce; “var etmek, ortaya çıkarmak veya yeniden sunmak” anlamında “representation” kelimesinden türeyip dilimize geçen temsil kelimesi, Hanna Fenichel Pitkin’in “Temsil Kavramı” kitabında; evvelden yoksun olan bir olguyu dikkat çekmek ya da somut olmayan bir nesneyi somut şekle gelmesi manasını karşılamaktaydı (Pitkin, 2014: 5). İnsanlar hayvanlardan farklı olarak idrak ettiği ve yekdiğerinden ayırdığı simgeleri, kendi reaksiyonlarını kapsayan olguların tamamını bir manada sözel dil ile tanımlayarak adlandırır. Bu bir anlamda temsildir. Bu bağlamda Erzen, ‘Çoğul Estetik’ kitabında temsili şöyle tanımlamıştır (Erzen, 2011: 60-61): “Temsil, vasıtası ya da zemini her ne olursa olsun, idrak edilen şeyi ya da kâinatı insan için değişmez kılan bir şey.” Ona göre; temsilin nasıl üretildiği ve daha sonrasında nasıl sunulduğu kültürel değerleri ve dünyayla olan ilişkisini belirler ve dönem olarak da bu durum farklılaşır.

13. ve 14. yüzyıllara gelindiğinde temsil; bir insanın ya da politik kurumların ötekisi adına hareket etmesi şeklinde kullanılmaya başlandı (Pitkin, 2014: 5). Türk Dil Kurumuna baktığımız zaman da temsil kelimesinin “birinin veya bir topluluğun adına davranma” şeklinde

karşımıza çıkmaktadır (TDK, 19.12.2020). Yüzyıllar boyunca temsilde cinsler arasında var olan hukuksal yönden eşitlik konusu ile siyasal katılım meselesi kadınların çaba sarf ettiği önemli sorunlardan birisi olmuştur. Tüm toplumlarda en önemli toplumsal birlik olan ailenin kaynağı görevini gören kadın, toplum içinde çok yönlü roller üstlenmiştir (Sağ, 2001: 12). Kadınların insanlık tarihi boyunca siyasal katılım ve karar alma süreçlerinde aktif olarak rol almadığı, siyasi haklara erişimi toplumların kültürüne bağlıyken, erkeklerin otoritesinin nerdeyse bütün alanlarda hüküm sürmeye devam ettiği görülmektedir.

M.Ö. 5. yüzyılda demokrasinin ilk olarak antik Atina'da ortaya çıktığı zamanlarda bile, kadınların siyasal katılım ve karar alma süreçlerinde dışlandığı bilinmektedir. 20. yüzyıla kadar Avrupa ülkeleri kadınlarının hem siyasal katılım hakkına sahip olmadıkları, hem de karar alma süreçlerinde yer almadıkları aynı şekilde İngiltere seçim sisteminin 19. yüzyılın başlarında demokrasiden ve cinsiyet eşitliğinden oldukça uzak olduğu görülmektedir. Erkek egemen anlayışın hâkim olduğu bu sistemde kadınların oy kullanamadıkları ve dolayısıyla ülkenin siyasi alanında hiçbir role sahip olmadıkları ve kadınlara seçme ve seçilme hakkının yani siyasete aktif olarak katılma hakkının 1867 yılında gerçekleşen reformlar sonucunda sahip oldukları bilinmektedir (Süğü, 2019: 5).

2. Türk Kadınının Siyasal Temsil Tarihine Kısa Bir Bakış

Türk toplumunun eski çağlardan İslamiyet'in kabulüne, göçebe hayat tarzından yerleşik hayatı benimsemesine kadar geleneksel ve ulusal kültürlerin kadına kazandırdığı kişilik çok yönlü ve çok boyutlu olmuştur (Sağ, 2001: 12). Eski Türklerde kadın, toplum içerisinde saygın bir şekilde kabul görmüş, aile yaşantısı içerisinde kadınla erkek üzerlerine düşen sorumlulukları eşit şekilde paylaşmış ve sahip olduğu hukuki haklar bakımından çağdaşlarından daha ileri bir yol kat etmiştir (İnan, 1968: 28). Türk kadınlarının siyasal konumu da oldukça güçlü olup Devlet yönetiminde söz sahibi olmuş, devlet siyasetine yön vermiş, devlet başkanlığı ve naip olarak devleti idare etmişlerdir. O dönemlerde ayrıca devlet meclislerine katılıp gerektiğinde elçileri özel kabul etmiştir (Kafesoğlu, 1984: 257-258). Türkler, İslamiyet'i kabul etmesiyle bir yönden kendi töre ve adetlerini korumaya çalışırken, yayılmış oldukları coğrafyada karşılaştıkları Arap Fars, Bizans ve Avrupa ülkelerinin kültürlerinin etkisi ile bir kültür karışımı yaşamış ve bu karışım Türk kadınının statüsünü de etkileyerek değişmelere sebep olmuştur (Sağ, 2001: 14).

Türk kadınının aksine Batı'da Hıristiyanlığı kabulden evvel kadın hakları meselesinde önemli bir gelişme olmamıştır. 18. yy. girilmesiyle beraber özellikle Avrupa'da yaşana gelişmeler sonrası kadınlar; siyasal, toplumsal, hukuki, sosyal, idari gibi birçok sahada var olan eşitsizliklere ve cemiyetteki görevlerine karşı mücadeleye girişmişlerdir. Kadınların erkeklerle eşit haklar, eşit konum ve hürriyetleri için verdikleri çetin mücadeleler 19. yüzyılın sonlarına doğru feminizm kavramını ortaya

çıkarmış ve kadın hareketini doğurmuştur. Feminist hareketlerin tarihsel gelişim süreci üç kronolojik dalgadan oluşmaktadır. Bu süreçler; Birinci, ikinci ve üçüncü feminist dalga olarak adlandırılmaktadır (Taş, 2016: 165). Feminizmin ilk dalgası 19. ve 20. yüzyılları arasında sesini yükselten kadın hakları ile yola çıkılmış bir özgürlük hareketidir (Otman, 2020: 6). Bu dönemde dünya üzerinde yaşayan pek çok kadın kolektif olarak bir araya gelmiş, dernekler kurmuş ve erkeklerle eşit haklar talebinde bulunmuştur (Çakır, 2016: 418).

Feminizmin ilk dalgası çıktığında entelektüel ortamlarda dayanak görmesine rağmen kadınların oy konusunda eşitlik konumuna ya da siyasal hak eşitliğine ulaşmaları ancak I. Dünya Savaşı sonrasında mümkün olabilmıştır (Tekeli, 1988: 110-111). Kadınlar, I. dalga feminizm olarak adlandırılan dönemde ilk olarak kendi aşağısında bulunan kamusal kapsamlarını oluşturmuşlar ve halk desteği yaratıp toplumsal tartışma zeminine dâhil olarak eşit vatandaşlar olmak için konuşma ve eylemleri ile birer siyasi özne olmuşlardır (Koray, 1998: 364-365). Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan birinci dalga feminizm kadınlar için, Birinci Dünya Savaşı'nın olduğu döneme kadar görünür olmak için hem sosyal haklar hem de siyasal yönden her çeşit eşitsizlik için mücadele ettikleri dönem olmuştur (Çakır, 2016: 418). Devlet içerisinde ilk modernleşme hareketleri 18. yüzyıl sonlarında başlamış, kadın hakları konusunda ilk hareketlenme 1839 Tanzimat Fermanı ile olmuştur. (Alkan, 1998: 88). Birinci Dünya Savaşı yıllarında, üretimde erkeklerden boşalan yerlerin kadınlar tarafından doldurulmaya başlandığı ve bunun da politik hayata girmelerine sebep olup Türk kadınlarının hızla siyasette yer almaya başladıkları dönem oldu. Bu yıllar; Halide Edip, Münevver Sami, Nakiye Elgün, Nuriye Ulviye Meylan ve Emine Semiye gibi önemli isimlerin kadınların politik mücadelesinde öncü olma görevini üstlendiği, örgütlenmenin hızlandığı tarihlerdir (Sügüt, 2019: 12).

3. Türk Kadınlarına Seçme ve Seçilme Hakkının Tanınması

I. Dünya Savaşı'nın ardından Anadolu'da başlayan Millî mücadele sırasında Türk kadını cephe ve cephe gerisinde verdiği destek ile büyük başarı göstermiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Türk kadınının gösterdiği başarının ve emeğinin, dünyada eşinin olmadığını ifade ederek aziz ve kutsal saydığı Türk kadınlarının sonsuza kadar şükran ve minnet duyulması gerekliliğini dile getirmiştir (Feyzioğlu, 1986: 593). Cumhuriyetin İlanı ile tüm alanlarda kadınlara önemli haklar sağlanmış, kadınların erkeklerle toplum içerisinde tüm alanlarda aynı ayrıcalıkları elde etmeleri de kademeli bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda TBMM'de 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiş, bu kanun ile ikili eğitim sona ererek, karma eğitime yani kız öğrencilerin de eğitime katılması gerçekleşmiş, eğitim alanında kadınların erkeklerle eşit katılımı konusunda önemli bir adım atılmıştır (Feyzioğlu, 1987: 204-205). Aile içinde kadının statüsündeki eksikleri gidermeyi amaçlayan 'Medeni Kanun Tasarısı' 17

Şubat 1926 tarihinde yapılan görüşmelerin ardından TBMM’de onaylanarak yürürlüğe girmiştir (TBMMZC, D.2, C.22, 17.02.1926: 230-234).

Medenî Kanun’un kabulünün ardından Türk kadını, 3 Nisan 1930 tarihinde mecliste yapılan görüşmelerden sonra Meclisten geçen Belediye Kanunu ile belediye seçimlerine katılma hakkını kazanmıştır (TBMMZC, D.3, C.17, 20.3.1930: 3-10). Üç yıl sonra, 26 Ekim 1933 tarihinde mecliste yapılan görüşmelerin ardından da ‘Köy Muhtarlığına ve İhtiyar Heyeti Azalığına’ kadınların seçilme hakkını kazandıran kanun tasarısı kabul edilmiş (TBMMZC, D.4, C.17, 26.10.1933: 26-1), milletvekili olabilmek için gerekli yasal değişiklik ise 5 Aralık 1934 tarihinde gerçekleşmiş ve kadınlar, milletvekili seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır (TBMMZC, D.4, C.25, 5.12.1934: 82-84). Tekeli’ye göre kadınların elde ettiği bu siyasal haklar, kendi talepleri sonucunda alınmamış, daha çok genç Cumhuriyetin onlara vermesiyle olmuş (Tekeli, 1998: 337-346), kadınlar elde ettiği haklardan memnuniyetini her platformda ifade etmiştir. Tekeli, Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan yenilikleri Türkiye’de feminizmin ikinci dalgası olarak değerlendirmektedir. Ona göre; yaşanan ikinci dalgada, ilk evrenin fikirleri özümsemiş, 1925 tarihli Medeni Kanun ve 1934 tarihinde yapılan anayasa değişikliğiyle kadınların meşru konumunu önceki dönemlere göre eşit konuma getiren bir “devlet feminizminin” ortaya çıktığı bir evre olmuştur. Bu ikinci feminizm evresi devlet güdümlüdür ve kadınları yalnızca kurumsal açıdan özgürleştirmiştir (Tekeli, 1993: 30).

3.1. 1935-1946 Dönemi Kadının Siyasal Temsili

5 Aralık 1934’te siyasal haklarını kazanan Türk kadınının katıldığı ilk seçim 8 Şubat 1935 tarihinde gerçekleşmiştir. 1935 tarihinde gerçekleşen seçim sonuçlarına göre (Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 5), on yedi kadın milletvekili TBMM’ne girmeye hak kazanmış, bir yıl sonra gerçekleşen ara seçimlerde bir kadın milletvekilinin eklenmesi ile sayı 18’e yükselmiştir. 1935 yılı seçimlerinde TBMM’ye seçilen kadın milletvekilleri: Sabiha Gökçül Erbay Şekibe İnel, Mebrure Gönenç, Türkan Örs Baştuğ, Hatı Çırpan (Satı Kadın), Hatice Özgener, Nakiye Elgün, Huriye Öniz Baha, Fatma Memik, Fakihe Öymen, Ferruh Güpgüp, Esmâ Nayman, Bahire Bediş Morova Aydilek, Mihri Bektaş, Meliha Ulaş, Sabiha Görkey, Seniha Hızal, Benal Nevzad İstar Arıman’dır (Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-2010), 2010: 237-294; Gökçimen, 2009: 445). Mecliste erkek milletvekillerine göre kadınların temsil oranı %4,5 olmuş, Türkiye, bu temsil oranı ile dünya sıralamasında ikinci sıraya yerleşmiştir (Duroğlu, 2007: 60-66). Cumhuriyetin ilk yıllarında ikinci dalga feminist hareket içinde yer alan kadınların, öncelikli istekleri seçme ve seçilme hakkı almaktı.

Siyasi haklarını kazanmalarının ardından takip eden süreçte elde ettikleri hakları koruma amacı ile Kadın Hukukçular Derneği, Kadın Hakları Derneği, Türk Anneleri Derneği, Üniversiteli Kadınlar Derneği, benzeri birçok teşekkül içerisinde yer aldı. Bu dönemde oluşan yeni kadın oluşumlarının bir kısmı kendilerini feminizm düşüncesi ile özdeşleştirirken

diğer kısmı bu düşüncenin karşı tarafında yer almıştır (Rahte, 2015: 45). Atatürk'ün ölümünün ardından kadınların milletvekili olarak seçilebilecekleri ikinci seçim 1939 tarihinde gerçekleşmiştir. Seçimler sonucu toplam milletvekili sayısı 400 iken kadın milletvekili sayısı 16'da kalmıştır. 1935'teki %4,6'lık oran 1939'da %4,0'a düşmüş bu düşüş çok partili siyasi hayata geçişten sonra 2000'li yıllara kadar devam etmiştir (Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 5). Arat, 1935 – 1946 yılları arasında TBMM'de bulunan kadın milletvekillerinin kendilerini kadınların temsilcisi olarak gördüklerini, meclis gündemine kadın problemlerini getirirken feminist ideolojiyle bağlantısının olmadığı tahlilini yapmaktadır (Arat, 1998: 67-76).

3.1.2. Çok Partili Hayata Geçiş, Demokrat Partinin Kuruluşu

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü ile Türkiye'de yeni bir dönem başlamış, 11 Kasım 1938 tarihinde Meclis acilen toplanmış ve İsmet İnönü, Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir (Ahmad, 2005: 127). İnönü, 26 Aralık'ta toplanan CHP'nin olağanüstü kurultayında, Genel Başkanlığın yanında Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan unvanlarını almıştır (Aydemir, 2000a: 37-39). İnönü, 1945 tarihinde çok partili döneme geçene kadar devleti tek parti rejimi ile idare etmiş, bu dönemde önemli bir gelişme olarak II. Dünya Savaşı çıkmıştır (Şimşek, 2015: 5; Lewis, 2004: 294-295).

Türkiye, 23 Şubat 1945 tarihine kadar II. Dünya Savaşına katılmamış olsa da savaş Türkiye ekonomisini etkilemiştir. Yeni kurulan Cumhuriyetin büyüyen ekonomisi bu dönemde düşüşe geçmiş ve savaşın etkisi ile ekonomi zayıflamış, yoksulluk artmıştır. İktidar, giderek artan yoksulluk karşısında önleyici ve kısıtlayıcı bazı tedbirler almaya çalışmıştır (Çavdar, 1995: 218; Zürcher, 2003: 301). Devlete kaynak bulmak ve enflasyonu frenlemek için Varlık Vergisi Kanunu ile servetler bir defa için vergilendirilmiş, kanun büyük tepkilerin ardından Mart 1944 tarihinde uygulamadan kaldırılmış, bu verginin devamı şeklinde hemen ardından Toprak Mahsulleri Vergisi koyulmuştur (Aydemir, 2000a: 228-234; Zürcher, 2003: 301-303). Bunların dışında İnönü döneminde Toprak ve Tarım reformu çalışmalarına hız verilmiş, Ocak 1945 tarihinde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu getirilmiş, Köy Enstitüleri kurulmuştur (Aydemir, 2000a: 116).

İsmet İnönü döneminde II. Dünya Savaşı dışında Türkiye'de yaşanan önemli gelişmelerden birisi de 1946-1950 yılları arası, dünyada ve Türkiye'de yaşanan iktisadî ve siyasî gelişmelerin etkisiyle çok partili siyasi hayata geçilmesidir. İkinci Dünya Savaşı sonunda Dünya'da ve Türkiye'de gelişen olaylar karşısında 6 Mart 1939'da İnönü, İstanbul Üniversitesi'nde yapmış olduğu konuşmasında yeni bir idare sistemine yer verileceğinden bahsetmiş ve bu konuda sistemde gerekli değişiklikler hazırlanmış ve uygulamaya geçilmiştir. Değiştirilen bu yeni sistemde milletvekilliğinin ölçüleri değişmiş, 1945 yılından sonra çok partili siyasal rejime geçilmiştir. Bu önemli değişikliğe Türkiye'de yaşanan iç sorunlar kadar, dışarıda yaşanan olumlu gelişmelerin de önemli katkısı vardır (Şimşek, 2015: 6).

İsmet İnönü'nün, savaş ekonomisi uygulamaları halkta huzursuzluğa sebep olmuş; bu da muhalefetin gücünü arttırmıştır. Muhalif milletvekillerinden Fuat Köprülü, 7 Haziran 1945 tarihinde "Dörtlü Takrir" olarak tarihe geçen bir önergeyi CHP Meclis Grubu Yüksek Başkanlığı'na vermiş (Turan, 1999: 214) ve Demokrat Parti, 7 Ocak 1946 tarihinde Dörtlü Takriri verenler tarafından kurulmuştur (Timur, 2003: 11-20). Parti liderliğine Celal Bayar gelirken, parti sözcülüğü görevine Adnan Menderes getirilmiş (Eroğul, 2003: 30-35), çok partili siyasi hayata geçtikten sonra 1960 tarihine kadar iktidarda kalmıştır (Çolak, 2008: 95-108). DP kurulduktan sonra girdiği ilk seçim 26 Mayıs 1946 tarihinde gerçekleşen belediye seçimleri oldu. Seçimlerde; CHP tüm yurttaki adaylarını çıkarırken, DP ve Milli Kalkınma Partisi sınırlı bölgelerde aday çıkarabildiğinden seçimler CHP'nin başarısı ile sonuçlandı (Eroğul, 2003: 30-35).

3.2. 1946-1960 Dönemi Kadının Siyasal Temsili

Çok partili siyasi hayata geçildikten sonra ilk milletvekili seçimleri 21 Temmuz 1946 tarihinde gerçekleşti. CHP, MKP, DP'nin katıldığı seçimlerde DP'nin beklediği sonuçlar çıkmadı. DP, TBMM'ne seçilen 465 sandalyeden 66'sını alırken CHP 395, bağımsızlar da 4 sandalyenin sahibi oldu. DP alınan bu sonuçlarla CHP'yi seçimlere hile karıştırdığı gerekçesi ile suçladı (Koçak, 1997: 143). Bu seçimlerde meclise CHP'den sadece 9 kadın milletvekili girebildi. 1946 yılı seçimlerinde TBMM'ye seçilen kadın milletvekilleri ve partileri şu şekildedir: Fakihe Öymen (CHP), Emine Mebrure Aksoley (CHP), Zehra Budunç (CHP), Benal Nevzad Arıman (CHP), Hasene Ilgaz (CHP), Latife Bekir Çeyrekbaşı Tezer Taşkıran (CHP), Zekiye Molaoğlu (Dranaz) (CHP), Makbule Dıblan (CHP)'dir. (Gökçimen, 2009: 446; Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010: 445-501).

Kadınların, seçilme haklarını kazanmalarının ardından girmiş oldukları önceki seçimlere göre (1935, 1939, 1943) meclisteki temsil oranında başlayan sayısal düşüş devam etti. Yaraman, bu sayısal düşüşün bu seçimlerde uygulanan tek dereceli seçim ile alakalı olduğunu bunun da kadınlara karşı bir rekabet alanı oluşturduğu fikrindedir (Yaraman, 1999: 55). Sonraki genel seçimler yapılmadan önce 16 Şubat 1950 tarihinde seçim yasasında değişiklik yapıldı ve yeni sistemde; tek dereceli (Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: XII), gizli oy açık sayım sisteminin uygulanmasına geçildi (Koçak, 1997: 153). Bu değişikliklerin ardından 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimlerde; DP: %53,59, CHP: %39,98, MP: %3,03 oranında oy aldı (Ahmad, 1976: 66). Seçim sonuçlarına göre; CHP büyük bir kayıp yaşamış, mecliste sadece 69 sandalye almış, DP büyük farkla 416 sandalyenin sahibi olmuştur. Bunların dışında MP: 1, Bağımsızlar ise 9 sandalye kazanmıştır. Bu seçimde Parlamento'ya sadece 3 kadın milletvekili girebilmiştir. (Aydemir, 2000b: 133). 1950 yılı seçimlerinde TBMM'ye seçilen kadın milletvekilleri ve partileri şu şekildedir; Tezer Taşkıran (CHP), Halide Edip Adıvar (Bağımsız), Nazlı Tlabar (DP). (Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010; 539-603; Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-

2009; 447). Seçim sonucunda CHP'nin yirmi yedi yıllık aralıksız iktidarı son bulmuştur (Çolak 2008: 95-108). Bu tarihten itibaren ülkenin kaderinde etkili olan Demokrat Parti dönemi on yıl sürmüştür ve bu on yıllık süreçte parlamentoya giren kadın milletvekillerinin sayısında düşüş yaşanmıştır (Aydemir, 2000b: 248-293).

Seçimlerin ardından Celal Bayar, 22 Mayıs 1950 tarihinde Cumhurbaşkanı seçilmiş ve Adnan Menderes Başbakanlık görevine gelmiştir (Ahmad ve Turgay, 1976: 70). Partinin iktidarda kaldığı ilk yıllarda ekonomi alanında önemli gelişmeler olmuş, tarımla uğraşan kesime verdiği destekler ile köylü ve çiftçinin yaşam seviyesi yükseltmiştir (Turan, 1999: 49-50). 2 Mayıs 1954 tarihinde gerçekleşen seçimlerde DP %56,61 oranında ay alarak yükselişini sürdürmüş, CHP oyların %34,78'ini alarak %5 oranında oy kaybetmiş, CMP ise oyların %4,9'unu almıştır (Eroğul, 2003: 139-140). Bu seçimlerde de bir önceki seçimde olduğu gibi Parlamente'ya giren kadın milletvekili sayısında artış olmamış, sayı dörtte kalmıştır.

1954 yılı seçimlerinde TBMM'ye seçilen kadın milletvekilleri ve partileri şu şekildedir: Aliye Timuçin Coşkun (DP), Nazlı Tlabar (DP), Edibe Sayar (DP), Nuriye Pınar (DP)'dır (Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-2010), 2010: 609-679; Gökçimen, 2009: 447). Dördü de DP'den seçilmiş olan kadın vekillerin toplam vekil sayısına oranı ise (bir önceki seçimler oranında) %0,7 olmuştur. DP iktidarının siyasi açıdan ilk yedi yıllık yükseliş grafiği 1957 seçimlerinde devam ettirilememiş, sosyal, toplumsal, ekonomik ve kendi içinde yaşadığı parti içi sıkıntılardan dolayı düşüşe geçmiştir (Eroğul, 2003: 201-206). 1960 Darbesi öncesinde yapılan son seçim olan 1957 seçimlerinde de kadınlar açısından pek parlak geçmemiştir. Erken genel seçim 27 Ekim 1957 tarihinde gerçekleşmiş, seçime katılma oranı bir önceki seçime göre düşmüş %76,6'da kalmıştır (Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 5).

Bu seçimlerde DP oyların 47,87'ini alarak oylarında düşüş yaşarken, CHP oyların 41,09'ünü alarak oylarını arttırmıştır. Bu seçimlerde parlamente'ya sekiz kadın milletvekili girebilmiştir. 1957 yılı seçimlerinde TBMM'ye seçilen kadın milletvekilleri ve partileri şöyledir; Ubeyde Elli (CHP), Nazlı Tlabar (DP), Ayşe Günel (DP), Necla Tekinel (DP), Hilal Ülman (DP), Piraye Levent (DP), Nuriye Pınar (DP), Perihan Arıburun (DP)'dur. (Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-2010) 2010: 685-768; Gökçimen, 2009: 448). Sekiz milletvekilinden biri CHP'den yedisi DP'den seçilmiş (Eroğul, 2003: 202), mecliste kadın vekillerin toplam vekil sayısına oranı ise %1,3 olmuştur (Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 5). 1957 seçimlerinde DP'nin oylarında gerilemeye neden olan ekonomik ve bazı antidemokratik uygulamalar ileriki yıllarda artarak devam etmiştir. Bundan sonraki siyasi ortam, Türk siyasi hayatında görülmedik ölçüde hareketlenmiş ve 1960 darbesi ile Demokrat Parti Dönemi son bulmuştur. 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonucunda Yassıada mahkemelerinde on bir ay boyunca sürmüş dava sonucunda Yüksek Adalet Divanı on beş kişiye

idam, otuz bir kişiye müebbet hapis cezası, dört yüz iki kişiye de çeşitli cezalar vermiştir. 15 kişi hakkında verilen idam kararlarından üçü infaz edilmiş (Çavdar, 1995: 96-105), darbeden mecliste bulunan kadın milletvekilleri de olumsuz etkilenmişlerdir (Öztürk, 1998: 541).

Güneş-Ayata'ya kadın milletvekillerindeki azalmanın sebebini çok partili döneme kadar Cumhuriyetin batıya yöneldiğinin ve çağdaşlaştığının göstergesi durumundaki Türk kadının çok partili döneme geçişle birlikte bu özelliğini kaybetmesine bağlamaktadır (Ayata, 1998: 237). Yalaman göre ise bunun en önemli sebeplerinden birisi; kadınların siyasal haklarını kazanmalarının ardından taleplerinin zayıflamasıdır. Bunun dışında kadınların demokrasi sembolü olma misyonu çok partili rejime geçildiğinde birinci plandan ikinciye düşmüştür. Cinsler arası eşitlik uygulamaları kadınlar yararına bir yönelim sürdürmediği için kadınlar karşıtı bir vasıf kazanmış ve kadınlar, uzak buldukları politikada başarısız olmuşlardır (Yaraman, 1999: 111). Tokgöz ise 1930'lu yıllarda siyasal haklarını elde edilmesi kâfi görülmüş, bundan dolayı 1950 seçimlerinin ardından iktidara gelen Demokrat Parti hazırlamış olduğu parti programlarında kadınların meselelerinden bahsedilmemiştir (Tokgöz, 1994: 101). 1923'te eşit haklar kazanmak amacı ile örgütlenen kadın dernekleri 1948'den itibaren amacını değiştirerek, elde edilen hakları koruma kaygısı ile örgütlenmeye başlamış, Cumhuriyet ile birlikte kazanmış oldukları hakların kaybedilmesi korkusu ile mücadele etmişlerdir (Ediz, 1994:303-307).

1935-1960 Dönemi TBMM'deki Kadın Milletvekili Sayısı ve Toplam İçerisindeki Oranı (Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 5):

<i>Seçim Yılı</i>	<i>Toplam Milletvekili Sayısı</i>	<i>Kadın Milletvekili Sayısı</i>	<i>Oran %</i>
1935	399	18	4.5
1939	429	16	3.7
1943	455	16	3.5
1946	465	9	1.9
1950	487	3	0.6
1954	541	4	0.7
1957	610	8	1.3

3.3. 1960-1980 Dönemi Kadının Siyasal Temsili

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi gerçekleştiğinden sonra 1961 Anayasa'sını hazırlamak üzere 258 üyeden oluşan Kurucu Meclis oluşturulmuştur. Bu üyelerden dördü kadındır. 9 Temmuz 1961 tarihinde hazırlanan anayasa yapılan oylama sonucunda %61,7 ile kabul edilmiş, yeni anayasa hazırlanırken kanun yapma gücünün daha faydalı olması için ikinci bir meclisin varlığına gerek görülmüş, çift meclis sistemini Türk siyasetine getirmiştir. Yeni sisteminde TBMM; Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'ndan oluşmuş ve Senato 1982 Anayasanın hazırlanmasına kadar

görevini sürdürmüştür. Cumhuriyet Senatosu'nun görevini sürdürdüğü, 1961'den 1980 tarihine kadar 10 kadın üye seçilmiştir. Bunlardan dördü Cumhurbaşkanı tarafından seçilirken altısı genel oyla seçilmişlerdir. Cumhuriyet Senatosu'nda Cumhurbaşkanı'nca seçilenler ve görev süreleri: Bahriye Üçok (14.10.1971-14.10.1977), Nimet Zerrin Tüzün (9.6.1964-10.10.1971), Adile Ayda (13.7.1976-3.7.1978), Nermin Abadan Unat (25.7.1978-12.9.1980) Genel seçimle gelen Cumhuriyet Senatosu Üyeleri, seçildiği partiler ve görev süreleri: Hikmet İşmen (TİP-5.6.1966-12.10.1975), Özel Şahingiray (AP-15.10.1961-7.6.1964), Solmaz Belül (CHP-14.10.1973-14.10.1979), Hatice Mualla Akarca (AP-15.10.1961-5.6.1966), Aysel Baykal (CHP-14.10.1979-12.9.1980). (Gökçimen, 2009:450).

27 Mayıs 1960 müdahalesinin ilk gününde söz verilen seçimler, bir buçuk yıl sonra 15 Ekim 1961 tarihinde yapılabilmıştır. Seçimlerde; %36,7, oy oranı ile en çok oyu alan parti CHP olurken, kendisini DP'nin devamı olarak gören AP aldığı oy oranı %34,8 olmuştur. Seçime katılan CKMP %14 oranında oy alırken YTP %13,7 oranında oy almıştır (Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 5). 1961 seçimlerinde parlamento'ya sadece 3 kadın milletvekili girebilmiştir. 1961 yılı seçimlerinde TBMM'ye seçilen kadın milletvekilleri ve partileri şöyledir: Zehra Neriman Ağaoğlu (AP), Melahat Gedik (AP), Fatma Saadet Evren (CKMP). (Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-2010), 2010; 771-829; Gökçimen, 2009: 448). Yapılan seçim sonucunda yeni meclis açılmış, seçim sonuçlarına göre hiçbir parti çoğunluğu alamadığı için, "Koalisyon Hükümetleri" dönemi diye adlandırılan ve Cumhuriyet tarihinde ilk kez yaşanan bir döneme girildi. 1961-1965 dönemi: 20 Kasım 1961-25 Haziran 1962 CHP-AP Hükümeti; 25 Haziran 1962-25 Aralık 1963 CHP-YTP-CKMP Hükümeti; 25 Aralık 1963-20 Şubat 1965 CHP-Bağımsızlar Hükümeti; 20 Şubat 1965-27 Ekim 1965 AP-YTP-CKMP-MP Koalisyon Hükümetleri tarafından ülke idare edilmiştir. Türk siyasetine bu dönemde merkez sağda Demokrat Parti'nin devamı niteliği taşıyan Adalet Partisi olurken, Cumhuriyet Halk Partisi merkez solda hâkim olmuş, diğer siyasal partiler de ideolojik fikirleri doğrultusunda siyasal kısımlarda yer almıştır (Zürcher, 2003: 370-375).

Yeni Anayasanın demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi konusunda getirmiş olduğu yenilikler toplumun bazı kesimlerinde büyük bir hareketlilik yaratmış, siyaset bir önceki on yılın tam tersi özellikler göstermeye başlamıştır. Türkiye, tamamen siyasallaşmış; 1961 Anayasasının sağladığı yeni özgürlükler ilk kez ideolojik siyasete izin vermiştir. 1960 sonrası Artık ülkede, özellikle üniversite öğrencileri arasında, siyasal derneklerle örgütlenmeler baş göstermeye başlamıştır (Feroz, 2005:166). Kadınlar, Anayasanın vermiş olduğu örgütlenme haklarından faydalanmayı başarmış, siyasi karar alma mekanizmalarında yer almasa da aktif olarak politikleştikleri yıllar olmuş, kadın örgütlerinin sayısında da bir artış gözlemlenerek, o yıllara değin Türkiye'de görülmeyen nitelikte farklı kanatlardaki ideolojik düşünceler, bu örgütlerde de görülmüştür (Avcı, 2011: 23-26). Özellikle sol kesimde: ezilen işçi ve emekçi

kadınlar mücadele etmek için örgütlenmeye ve eylemlere davet edilmekteydi (Tekeli, 1995: 32). İşte bu koşullar toplum içerisinde hareketliliği arttırdı ve eylemlerin artmasına sebep oldu. Kili'ye göre 1960'lardan 1970'lere kadar siyasi ortamın oluşturduğu ideolojiler doğrultusunda meydana gelen olaylara karışan kadınlar, daha çok kendi ideolojilerini savunmaktaydı (Kili, 1996:15). Bu dönemde kadınlar siyasi karar alma mekanizmalarında yer almasa da aktif olarak politikleştikleri yıllar olmuştur.

Özellikle sol kesimde: ezilen işçi ve emekçi kadınlar mücadele etmek için örgütlenmeye davet edilmekteydi (Tekeli, 1995: 32). Bu atmosfer içerisinde birçok örgütlenme olmuş, kurulan örgütlerden birisi de 1965 yılında kurulan Türkiye İleri Kadın Derneği olmuştur. Kuruluş amacı Atatürk ilkelerine bağlı çalışan kadınların özgürlük ve eşitlik haklarını savunan dernek kadın haklarının Anayasa da artırılmasını talep etmektedir. Kurulmuş olan bir diğer örgüt, 1969 yılında kurulan Devrimci Kadınlar Derneği olmuş, dernek 1971 askeri müdahalesinin ardından kapatıldı (Kılıç, 1998: 351). Bu dönemde kadınların dernekler dışında gruplar halinde partilerde aktif olarak rol almaları siyasi partilerde "Kadın Kolları"nın kurulması gerçekleşti.

1954 tarihinde ilk kez İstanbul'da kadın kollarının CHP'de oluşturulması ile başlasa da kadın kolları faaliyetlerin yaygınlaşması 1960 sonrasında gerçekleşmiştir. Bu dönemde kadar hiçbir partinin parti programlarında kadına yönelik belirgin bir politikaları bulunmamaktadır. Sadece programında aileyi ön plana çıkarmış fakat kadın konusuna değinmemiş iki parti vardır: Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi (Terkan, 2010:121-122). Koalisyon Hükümetleri dönemi sonunda, 10 Ekim 1965 tarihinde seçimler yapılmış ve seçim sonuçlarına göre %28,7 oy ile en çok oyu CHP almış ve 134 milletvekili çıkarmıştır. % 6 oy alan MP 31 milletvekili çıkarırken, % 3,7 oy alan YTP 19, %2,9 oy ile TİP 15, % 2.2 oy CKMP 11 milletvekili çıkarmıştır (Şimşek, 2015: 73-74). Bu seçim döneminde TBMM'ye 8 kadın milletvekili seçildi (Zürcher, 2003: 370-375). 1965 yılı seçimlerinde TBMM'ye seçilen kadın milletvekilleri ve partileri şu şekildedir: Türkan Seçkin (Taçyıldız) (CHP), Zarife Koçak (CHP), Fatma Sevinç Düşünsel (YTP), Nilüfer Gürsoy (AP), Zehra Neriman Ağaoğlu (AP), Hayriye Ayşe Nermin Neftçi (CHP), Behice Boran (Hatko)(TİP), Melahat Gedik (AP). (Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-2010), 2010: 835-895; Gökçimen, 2009: 449).

Seçimlerinden sonra iktidara, Demirel'in liderliğini yaptığı Adalet Partisi Hükümeti gelmiş, hem bu hükümet döneminde hem de sonrasında 1965-1969 yılları arası kurulan koalisyon hükümetleri dönemlerinde toplumun tabanında rahatsızlığa sebep olmuştur. Bu rahatsızlıklar; sağ ve sol grupların gösterileri, derslerin boykot edilmesi, öğrenci olayları şeklinde kendisini göstermiş, tüm yurttaki hareketlenme baş göstermiştir. AP Hükümeti de dâhil kurulan hükümetler olayları önlemekte yetersiz kalmıştır

(Zürcher, 2003: 370-375). 12 Ekim 1969 tarihinde gerçekleşen seçimlere katılım oranı %64,3 olmuştur. AP bu seçimden % 46.5 oy oranı ile 256 milletvekili çıkararak birinci parti olurken; CHP, %27.4 oy oranı ile 143 milletvekili çıkarmış (Şimşek, 2015: 96), kadın milletvekillerinin sayısı bir önceki seçim sonuçlarına göre düşmüş TBMM'ye 5 kadın milletvekili seçilmiştir. 1969 yılı seçimlerinde TBMM'ye seçilen kadın milletvekilleri ve partileri şu şekildedir: Naime İkbal Tokgöz (AP), Fatma Suna Tural (MP), Hatice Mualla Akarca (CHP), Hayriye Ayşe Nermin Neftçi (CHP), Zekiye Gülsen (AP). (Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-2010), 2010: 899-957; Gökçimen, 2009: 449). Bu seçimde AP'nin aldığı oy oranlarında düşüş yaşansa da, milletvekili sayısında fazlalığı kazanarak yine tek parti olarak çıkmış ve yeni hükümeti kurmuştur (Ahmad, 2005: 256). Demirel'in seçimler sonrasında, 3 Kasım 1969'da kurduğu yeni hükümet döneminde ülkede iktisadî durum tıkanma noktasına gelmiş, devalüasyon yaşanmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak özellikle 1967 yılından sonra genel bir askeri darbe beklentisi güçlenmeye başlamıştır (Çavdar, 1995: 202). 1969 seçimlerinin galibi olan Demirel'in siyasal durumu 1970'lere doğru zayıflasa da (Ahmad, 2005: 170) 1971 tarihine dek iktidarda kalmış (Zürcher, 2003: 370-375), Süleyman Demirel'in kurmuş olduğu ikinci hükümetin açıklanan programında; kadınlar sadece toplumsal açıdan aile içindeki görevleri yönünden değerlendirilmiştir (Terkan, 2010:116-122).

27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen darbenin ardından daha 11 yıl geçmeden, 12 Mart 1971 tarihinde yeni bir müdahale gerçekleşmiş ve bir askerî muhtıra ile Türkiye'nin demokrasi süreci yeniden kesintiye uğramıştır (Şimşek, 2015: 115-121). 12 Mart 1971 tarihinde gerçekleşen müdahale sonrasında kadınların mecliste sınırlı sayıda temsil sorunu kurulan ara rejim hükümetleri devrinde de sürmüş, bu sorun bakanlık ve başbakanlık düzeyinde de yaşanmıştır. Ara rejim döneminde yaşanan önemli bir gelişme, 1971'de kurulan I. Nihat Erim Hükümeti döneminde yaşanmış, ilk kez kadın bakan olan Türkan Akyol (Sağlık ve Yardım Bakanı) bakanlar kurulunda görev almıştır (Yaraman, 2006: 57). Bu olumlu gelişmeye rağmen aynı gelişme Hükümetin parti programlarında yaşanmamış, programlarda yine kadınlar ile ilgili politikalara yer verilmemiştir. CHP ile MSP arasında kurulmuş olan Koalisyon Hükümeti'nin programında toplumsal devlet kriterleri kadınlar konusunda ortaya konmaya çabalanırken, 'çalışan kadın' meselesi sonra da kurulan Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin programlarında yer bulmuştur. Bu mesele Milliyetçi Cephe Hükümetleri dışında 1977'de kurulan Ecevit Hükümeti'nin programında belirtilmiştir (Tokgöz, 1994:102-103).

Dernekler Yasası ile ilgili demokratik hak ve özgürlüklerin genişletilmesi konusunda 1961 Anayasanın getirmiş olduğu yenilikler 1971 askerî muhtirasının ardından sınırlandırılmıştır. Örgütlenme özgürlüğü kısıtlansa da bu tarihlerden sonra ülkede kadınların politik boyutta örgütlenmeleri yoğunlaşmıştır. Muhtıra öncesi 1969 tarihinde siyasi amaçla kurulduğunu ifade eden ilk kadın derneği: Devrimci Kadınlar Derneği

örgütlenmiş, 12 Mart 1971 askeri müdahalesi ile faaliyetlerine son verilmiştir. Muhtıradan sonra ise Türkiye Ulusal Kadınlar Partisi 1972 tarihinde kurulmuş, seçime girme koşullarını oluşturamadığından 1972 ve ardından 1977 tarihinde gerçekleşen genel seçimlere katılma hakkını sağlayamamış, sonraki dönemde gerçekleşen 12 Eylül 1980 darbesi ile çalışmaları sonlandırılmıştır (Kılıç, 1998: 348-355).

Birleşmiş Milletler'in Mexico City'de 1975 tarihinde düzenlediği Birinci Dünya Kadın Konferansı sonrasında alınan karar ile 1975-1985 yılları arasındaki dönem Kadın On Yılı olarak ilan edilmiş, bu durum kadın meselesi ile Türkiye'nin daha fazla ilgilenmesine sebep olmuş, konuyla ilgilenen ilk kesim sol gruplar olmuş, bu grubu destekleyen kadınlar 1975'den sonra farklı dernekler vasıtasıyla örgütlenmişlerdir. Aynı yıl İlerici Kadınlar Derneği Türkiye İşçi Partisi tarafından organize edilmiştir. İlerici Kadınlar Derneği 8 Mart 1976 tarihinde bir ilki gerçekleştirmiş ve Dünya Emekçi Kadınlar Günü için tören yapmıştır. Dernek 1978'e kadar 33 şube açmış bunun yanında 35 temsilcilik oluşturmuştur. Bunun dışında baskısı otuz beş bine çıkan "Kadınların Sesi" gazetesini yayınlamıştır (Avcı, 2011:26-29).

1970'li yıllar kadın meselesinin sosyalizm ile çare olacağı ifade edilmiş, kadınlar mücadeleye çağrılmış (Ayşe, 2005: 108), bu dönemde kadın haklarının farkındalığının gelişmesiyle, cinsiyetler arası eşitsizliklerin bilincinde olan kadınlar, hem liberal hem demokratik trendler göstermiştir (Çağlar, 2011: 58-59). Türkiye'de artık kişiler arasında eşitsizlik, geri kalmışlık, ülkenin dışarıya olan bağımlılığı, sosyalist hareket sömürü, gibi kavramlar işlenmeye başlanmıştır. Bu kavramlar toplumun gündemindeyken, kanunlara rağmen cinsiyetler arasındaki eşit olamayan bir cinsi oluşturdukları şuuru kadınlarda oluştu. Bu dönemde Anadolu'da ezilen kadının yerine önceliği işçi kadınlar almıştır (Avcı, 2011: 26-29). Bu dönemde ülkede kaos ve karmaşa bitmemiş, öğrenci hareketlerinin yoğun yaşandığı yıllar olmuştur. Tekeli, Türkiye'de bu dönem içinde öğrenciler arasında gerçekleşen siyasi hareketlerin, feminist oluşumun 10 yıl gecikmeli gelmesine sebep olduğu iddiasındadır (Tekeli, 1995: 32-40).

12 Mart müdahalesi sonrasında ülkede gerginlik bitmemiş, içeride ve dışarıda siyaseten çok muğlak bir dönem yaşanırken, bu durum ekonomiyi de kötü yönde etkilemiştir. Bu ortamda 14 Ekim 1973 tarihinde genel seçimler yapıldı ve seçimlere katılım %66,8 oranındaydı. Seçimlerde; CHP % 33'le 185, AP% 29'la 149, MSP % 11'le 48, DP %11'le 45 ve CGP % 5 ile 13 milletvekili çıkardı. İslami akımın öncülerinden Necmettin Erbakan bu seçimin öne çıkan ismiydi (Şimşek, 2015:140-144). Seçimlerde TBMM'ye 6 kadın milletvekili seçilmiştir.

1973 yılı seçimlerinde TBMM'ye seçilen kadın milletvekilleri ve partileri şu şekildedir: Ayşe Aliye Köksal (CHP), Feriha Fatma Öztürk (CHP), Nilüfer Gürsoy (AP), Zekiye Gülşen (AP), Şükriye Tok (CHP), Fatma Gülhis Mankut (AP). (Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-2010), 2010:

963-1018; Gökçimen, 2009: 449). Seçimlerde güveni temin edecek bir netice olmayınca, CHP-MSP arasında bir Koalisyon Hükümeti tesis edildi (Zürcher, 2003: 383). Bu Hükümetin yönetiminde iken Türkiye Kıbrıs'a asker çıkarmıştır. 1974 tarihinde gerçekleşen Kıbrıs Barış Harekâtı sonucunda Türkiye'ye ambargo uygulanmış, bu durum ekonomik kırılganlığı daha da arttırmıştır.

Ecevit, Kıbrıs Barış Harekâtından dolayı halkın büyük desteğini almış hatta bazı kesimler tarafından adeta 'Kıbrıs fatihi' olarak nitelendirilirken, ambargodan dolayı başlayan ekonomik sıkıntılardan dolayı "kuyruklar döneminin" sorumlusu olarak nitelendirilmiş ve Türkiye'deki hava pozitiften negatife dönmüştür (Şimşek, 2015: 145-147). Ülkede huzursuzluk artışı bu dönemde toplum tabanında sağ ve sol görüş arasında görüş farklılıkları arttı ve 1974 tarihinde CHP-MSP Hükümeti'nde bunalım su yüzüne çıktı, sonucunda hükümet dağıldı. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin kurulması yöntemi ile bunalım çözülmeye çalışıldı. MSP, MHP, CGP'den oluşan I. Milliyetçi Cephe Hükümeti, Süleyman Demirel'in Başbakanlığında kuruldu.

Birinci Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde ülkedeki ekonomik sıkıntıların, sağ-sol çatışmasının ve siyasal istikrarsızlığın önüne geçilemedi ve 5 Haziran 1977 seçimleri bu ortamda gerçekleşti. Seçimlerde %41,4 oy oranı ile CHP en çok oyu alıp 213 sandalyenin sahibi olurken, %36,9 oy oranı alan AP mecliste 189 sandalyenin sahibi oldu. Diğer Partiler ve oy oranları şöyle idi: %8,6 oy alan MSP 24 sandalye, %6,4 oy alan MHP 16 sandalye, %1,9 oy alan CGP 3 sandalye, %1,9 oy oranı ile DP 1 sandalye (Şimşek, 2015:147-161). Bu seçimde de TBMM'ye girebilen kadın milletvekili sayısında düşüş devam etti ve sadece 4 kadın milletvekili meclise girmeye hak kazandı. 1977 yılı seçimlerinde TBMM'ye seçilen kadın milletvekilleri ve partileri şu şekildedir: Sevil Korum (CHP), Makbule Çağlayan Ege (CHP), Aysel Uğural (AP), Nilüfer Gürsoy (AP) (Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-2010), 2010: 1027-1083; Gökçimen, 2009: 450).

CHP'nin lideri Bülent Ecevit, %41,4 oy oranı ile en çok oyu alıp 213 sandalyenin sahibi olarak hükümeti kurmakla görevlendirildi. Ecevit'in kurduğu azınlık hükümetinin ömrü çok uzun olmadı ve yeni bir siyasal bunalım doğdu. 21 Temmuz 1977 tarihinde AP lideri Süleyman Demirel'in (MSP ve MHP'de içinde yer aldığı) İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti kurması ile sorun çözülmeye çalışıldı (Kaya ve Şahin, 2018: 537-538). "Çalışan kadın" problemleri önceki Ecevit Hükümeti'nin programında olduğu gibi İkinci Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin programında da yer aldı (Tokgöz 1994: 102-103). Yeni kurulan hükümet döneminde ülkede huzursuzluklar bitmediği gibi artarak devam etti ve 1977 tarihinde sol-sağ arasında yaşanan gerilim doruk noktasına ulaştı. Tüm bu gelişmeler Üçüncü Ecevit Azınlık Hükümeti'nin 5 Ocak 1978 tarihinde kurulmasına yol açsa da yeni kurulan hükümetin ömrü uzun olmadı. 1979 tarihinde Senato'da eksik olan 5 sandalye için yapılan seçimlerde istediği oyu alamayan Bülent Ecevit

görevinden istifa edince yerine AP bir azınlık hükümeti kurdu ve 1980’de gerçekleşen darbeye kadar iktidarda kaldı. MHP ve MSP’nin içinde yer almadığı fakat desteklediği bu azınlık hükümeti döneminde ülkede gerçekleşen şiddet olaylarının önüne geçilememiş, CHP ile iktidar arasında ipler gerilmiş, ekonomi tıkanma noktasına gelmiştir.

Yeni Cumhurbaşkanının bir türlü seçilemeyişi meclisteki elektriği daha da arttırmış, Erbakan’ın, yeni düzen ifadeleri, Amerika’nın ülke politikasına yeni bir yol çizme girişimlerini doğurmuştur (Kaya ve Şahin, 2018: 537-538). Tüm bu gelişmeler neticesinde Türk demokrasisi bir kez daha kesintiye uğramış, 12 Eylül 1980 tarihinde TSK ülke yönetimini bir kez daha ele geçirmiştir (Şimşek, 2015: 191). İkinci dalga feminizm 1970’lerde en yüksek seviyesine ulaşmış ve sosyal haklar için kadınların başkaldırısının zaferini içermektedir (Otman, 2020: 6). Tekeli, 1970’leri ülkede özellikle uçlarda yer alan ve kendilerini sosyalist eğilimli olarak niteleyen gençlik hareketlerinin savunduğu eşitsizlik ve sömürü gibi siyasal kavramların, kanunlarda kadın ve erkekler arasında eşitlik ilkesinden bahsederken aslında kadınların eşit olmadığı bir şuur ile ‘cins topluluk’ olarak nitelendirdiği ve önceliği işçi ve çalışan emekçi kadına verdiğini belirtmektedir. Ona göre, evde ve işte mücadele eden bu kadınların problemlerinin tek çözümü sosyalizmdir. Bunun için de erkeklerle beraber sınıf mücadelesi vermek zorundadır (Tekeli, 1995: 22-33).

1960-1980 Dönemi TBMM’deki Kadın Milletvekili Sayısı ve Toplam İçerisindeki Oranı (Milletvekili Genel Seçimleri, 2012: 5):

<i>Seçim Yılı</i>	<i>Toplam Milletvekili Sayısı</i>	<i>Kadın Milletvekili Sayısı</i>	<i>Oran %</i>
1961	450	3	0.7
1965	450	8	1.8
1969	450	5	1.1
1973	450	6	1.3
1977	450	4	0.9

Milletvekili sayısının 450 kişi olduğu Meclise 3 kadının milletvekilinin seçilmesi o dönemde çok da tartışılmamıştır. Darbe sonrasında Türkiye’nin gündemi; gerçekleşen seçimler, hazırlanan yeni anayasa ve yeni kurulan partiler konularında yoğunlaşmış olduğundan, Meclise giren kadın milletvekili sayısının bu kadar düşük kalması ivedi tartışma meselesi yapılmamıştır. CHP meclise giren önemli partilerden birisi olmasına rağmen gösterdiği kadın adaylardan hiçbirisi gerçekleşen seçimde milletvekili seçilememiştir. Bunda hem nisbi seçim sisteminin hem de kadın aday sayılarının az olmasının etkisi olduğu kadar kadınların seçilme şansı düşük bölgelerde aday gösterilmiş olması önemli bir etken olmuştur.

Seçimlerde, Demokrat Parti’nin mirasına aday olan ve oylarını almayı hedefleyen Adalet Partisi ise kadınları meclise taşımaktan çok onların

adlarını kullanmayı amaçlamıştır. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin bu seçimlerde kadın aday sayısının çok olması gerici bir parti olmadığı izlenimi yaratma çabası olarak nitelendirilmiştir. Şahin, bu seçim döneminde kadın milletvekili adaylarının ya eşlerini temsil etme görevi üstlendiklerini ya da çağdaşlaşma simgesi olarak kullanıldığı düşüncesindedir (Şahin, 2010: 164-169).

Sonuç

Dünyada kadınların siyasal alanda var olan eşitsizliklere ve toplum içindeki rollerine karşı yaptıkları mücadele Aydınlanma döneminden sonra başlamıştır. Aydınlanma ideallerini temel alan Batı modernleşmesiyle paralel olarak Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet dönemi gündeme gelen kadın hareketi, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin özgün koşulları gereği ulus devlet kurma projesinin içerisinde yer almış ve kadınlar seçme ve seçilme haklarını kazanmıştır. Kadınların seçme ve seçilme haklarını kazanması siyasetin eril yapısını değiştirmeleri anlamına maalesef gelmemiş, seçilme hakkından yararlanma ve siyasal karar mekanizmalarında yer alma konusunda cinsiyetler arası eşitsizlik çok belirgin bir biçimde varlığını sürdürmüş, bu alanda kadınlar erkeklerin gerisinde kalmıştır. Türkiye'de başlarda kadınların yasal haklarını kazanmasına odaklanan kadın hareketi bu haklarını elde ettikten sonra siyasal temsilini sağlamak amacıyla mücadele etmiştir. Türkiye'de kadınların gruplar halinde partilerde aktif olarak rol almaları 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen askeri müdahaleden sonra kadın kollarıyla mümkün olmuştur. Atatürk döneminde demokratikleşme ve eşitlik anlayışı içinde siyasi haklarını kazanan kadınlar ilk girdikleri 1935 seçimlerde mecliste %4,5 oranında temsil edilmişlerdir. Onun ölümünün ardından gerçekleşen seçimlerde; 1939'da %3.7, 1946'da %1,9, 1950'de %0.6, 1954'te %0.7, 1957'de %1.3, 1961'de %0.7, 1965'te %1.8, 1969'da %1.1, 1973'te %1.3, 1977'de %0.9, oranları ile kadınlar mecliste temsil edilmiş, 1980 yılına gelinceye kadar en yüksek temsil edilme oranına, Atatürk'ün döneminde, 1935 yılındaki seçimlerde ulaşmıştır. Türkiye'de nüfusun yaklaşık yarısını oluşturan kadınların toplam nüfusa oranla politikaya katılımları ve siyasette temsil oranları dünyanın pek çok gelişmiş ülkesindeki hemcinslerine göre daha erken bir tarihte başlamıştır. Erken tarihte politikaya atılmalarına rağmen maalesef parlamento başta olmak üzere da temsil oranları oldukça düşük kalmıştır. Yapılan çalışmalar telafi edici önlemler alınmadıkça, kadınların siyasi karar organlarında eşit ve etkin olarak temsil edilmesinin sağlanamadığını göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2005). *Modern Türkiye'nin oluşumu*. İstanbul: Kaynak.
- Ahmad, F. - Ahmad, B. T. (1976). *Türkiye'de çok partili politikanın açıklamalı kronolojisi 1945- 1971*. İstanbul: Bilgi.
- Alkan, M. (1998). *İstanbul'da sivil toplum kurumları, Tanzimat'tan günümüze İstanbul'da STK'lar*. İstanbul: Tarih Vakfı.

- Arat, Y. (1998). *Türkiye’de kadın milletvekillerini değişen siyasal rolleri, 75 yılda kadınlar ve erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Avcı, Z. E. (2011). *1980 sonrası Türkiye’de kadın sivil toplum kuruluşları ve Türk hukuk sistemine etkileri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ayata, A. G. (1998). Lâiklik, güç ve katılım üçgeninde Türkiye’de kadın ve siyaset. *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Tarih Vakfı.
- Aydemir, Ş. S. (2000). *İkinci adam*. İstanbul: Remzi.
- Aydemir, Ş. S. (2000). *Menderes’in dramı*. İstanbul: Remzi.
- Çağlar, N. (2011). Kadının siyasal yaşama katılımı ve kota uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 58-59.
- Çakır, S. (2016). *Feminizm: Ataerkil iktidarın eleştirisi, 19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Çavdar, T. (1995). *Türkiye’nin demokrasi tarihi 1839-1950*. İstanbul: İmge.
- Çolak, F. (2008). Türk siyasi tarihinde beyaz ihtilal: 14 Mayıs 1950 genel seçimleri (İzmir örneği). *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6, 95-108.
- Çoker, F. (1999). *Türk parlamento tarihi cumhuriyet senatosu üyelerinin özgeçmişleri (1966-1980)*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı.
- Doğramacı, E. (1993). *Atatürk’ten günümüze sosyal değişimde Türk kadını*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi.
- Duroğlu, S. (2007). *Türkiye’de ilk kadın milletvekilleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ediz, Z. (1994). *Cumhuriyet döneminde Türkiye’de kadın örgütlenmeleri, kadın hakları açısından bir inceleme (1923-1993)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Erzen, J. N. (2011). *Çoğul estetik*. İstanbul: Metis.
- Eroğul, C. (2003). *Demokrat Parti tarihi ve ideolojisi*. Ankara: İmge.
- Feyzioğlu, T. (1986). Atatürk ve kadın hakları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2(6), 593.
- Feyzioğlu, T. (1987). Eęitimin laikleştirelmesi ve eğitim birlięi. *Atatürk Yolu*, 1(2), 204-205.
- İnan, A. (1968). *Atatürk ve Türk kadın haklarının kazanılması*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Kafesoğlu, İ. (1984). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Boęaziçi.
- Kapani, M. (2006). *Politika bilimine giriş*. İstanbul: Bilgi.
- Karpat, K. H. (2010). *Türk demokrasi tarihi, sosyal kültürel, ekonomik temeller*. İstanbul: Timaş.
- Kaya, Y. - Şahin, H. (2018). Türk siyasal yaşamında milliyetçi cephe hükümetleri dönemi. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19, 537-538.
- Kılıç, Z. (1998). Cumhuriyet Türkiye’sinde kadın hareketine genel bir bakış. *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Tarih Vakfı.
- Kili, S. (1996). *Modernleşme ve kadın, Türkiye’de kadın olmak*. İstanbul: Say.

- Koçak, C. (1997). *Siyasi tarih (1923-1950), Türkiye tarihi*. İstanbul: Cem.
- Koray, M. (1998). Türkiye’de kadın hareketinin soru ve sorunları. *75. Yılda Kadın ve Erkekler*, İstanbul: Tarih Vakfı.
- Lewis, B. (2004). *Modern Türkiye’nin doğuşu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Milletvekili Genel Seçimleri*. (2012). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Otman, S. (2020). *1960 sonrası çağdaş sanatta toplumsal cinsiyet bağlamında feminizm: Judy Chicago ve Nur Koçak karşılaştırması*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, K. (1998). *Türk parlamento tarihi, TBMM-IX Dönem 1950-1954*. Ankara: TBMM Vakfı.
- Pitkin, H. F. (2014). *Temsil kavramı*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür.
- Rahte, E. Ç. (2015). Popüler kültürde ve toplumsal yaşamda cinsiyetçilik. *1. Kadın Sempozyumu*, Ankara: Eflal.
- Sağ, V. (2001). Tarihsel süreç içerisinde Türk kadını ve Atatürk. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 12-14.
- Süğü, T. (2019). *Türkiye’de kadınların siyasal temsili: Yapısal faktörlerin analizi*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şahin, C. (2010). *Türk parlamentosundaki kadın milletvekilleri (1935-2007)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Şimşek, D. Ç. (2015). *Süleyman Sami Demirel’in hayatı ve siyasi faaliyetleri*. Saarbrücken: Alim.
- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal analizi, tarihsel süreçleri ve dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 165-166.
- TBMM ZC*. (17.02.1926). D.2, C. 22, 230-234.
- TBMM ZC*. (20.3.1930). D.3, C.17, 3-10.
- TBMM ZC*. (26.10.1933). D.4, C.17, 26-10.
- TBMM ZC*. (5.12.1934). D.4, C.25, 82-84.
- TDK, *Büyük Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 19.12.2020)
- Tekeli, Ş. (1995). *Kadın bakış açısından 1980’ler Türkiye’sinde kadınlar*. İstanbul: İletişim.
- Tekeli, Ş. (1988). Birinci ve ikinci feminist hareketlerin karşılaştırmalı incelemesi üzerine bir deneme. *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, İstanbul: Tarih Vakfı.
- Tekeli, Ş. (1993). *1980’ler Türkiye’sinde kadın bakış açısından kadınlar*. İstanbul: İletişim.
- Terkan, B. (2010). Siyasi partilerin kadına ilişkin söylem ve politikaları: AKP ve CHP Örneği, *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(2), 116-122.
- Timur, T. (2003). *Türkiye’de çok partili hayat geçiş*. Ankara: İmge.
- Tokgöz, O. (1979). *Siyasal haberleşme ve kadın*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Tokgöz, O. (1994). Kadın seçmen imgesi: Türkiye’de kadının bireysel siyasal katılımı üzerine bir deneme. *Amme İdaresi Dergisi*, 27(4), 102-103.

- Turan, Ş. (1999). *Türk devrim tarihi*. Ankara: Bilgi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü 1920-2010*. (2010). Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü.
- Gökçimen, S. (2009). *Türk parlamento tarihinde kadın parlamenterler 1935-2009*. Ankara: Kanunlar ve Kararlar Dairesi.
- Uysal, B. (1984). *Siyasal katılma ve katılma davranışına ailenin etkisi*. Ankara: TODAİE.
- Yaraman, A. (1999). *Bir demokrasi tartışması, Türkiye’de kadınların siyasal temsili (1935-1999)*. İstanbul: Bağlam.
- Yaraman, A. (2006). 72 yılın ardından: Kadını içermeyen siyaset, *Toplumsal Tarih*, 156, 57.
- Zürcher, E. J. (2003). *Modernleşen Türkiye’nin tarihi*. İstanbul: İletişim.

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi’nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.